

Kontakty małoletniego dziecka z rodzicem. Analiza normatywna, orzecznicza i praktyka sądowa

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Rozdział I. Podstawowe pojęcia oraz konstrukcja władzy rodzicielskiej w kontekście kontaktów małoletniego dziecka z rodzicem

§ 1. Wyjaśnienie znaczenia określenia „małoletnie dziecko”

Analiza problematyki kontaktów dziecka z rodzicem w świetle polskiego porządku prawnego wymaga uprzedniego doprecyzowania pojęcia małoletniego dziecka, a także pojęć rodziców i rodziny.

W obowiązującym prawie brak jest ustawowej definicji małoletniego¹. *A contrario* z art. 10 § 1 KRO oraz art. 10 § 1 i 2 KC wynika jednak, że osobą małoletnią jest ten, kto nie ukończył 18. roku życia³ i nie uzyskał wcześniej pełnoletności, w szczególności przez zawarcie związku małżeńskiego, co skutkuje nabyciem pełnej zdolności do czynności prawnych, zachowywanej również w razie późniejszego unieważnienia małżeństwa (art. 10 § 2, art. 11 KC).

Konstytucja RP nie zawiera definicji dziecka⁴, jednak analiza jej przepisów pozwala przyjąć, że górną granicą wieku dziecka jest osiągnięcie pełnoletno-

¹ Por. B. Walaszek, *Przysposobienie w polskim prawie rodzinnym oraz w polskim prawie międzynarodowym prywatnym i procesowym. Dokonanie i skutki*, Warszawa 1966, s. 102; A. Zieliński, *Sądownictwo opiekuńcze w sprawach małoletnich*, Warszawa 1975, s. 57–58. Por. definicję językową pojęcia „dziecko” w Encyklopedii PWN (dostęp: 1.1.2026 r.) oraz w Małym słowniku języka polskiego, Warszawa 1968, s. 151.

² Por. T. Smyczyński, *Pojęcie i status osobowy dziecka w świetle konwencji praw dziecka i prawa polskiego*, PiP 1991, Nr 4, s. 50.

³ O uzyskaniu pełnoletności stanowią także przepisy art. 2 ust. 2 ustawy z 6.1.2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 292) (dalej: RPDU), art. 10 KC, art. 10 KRO i art. 561 KPC.

⁴ P. Sarnecki, w: L. Garlicki, M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, Lex/el. 2016, kom. do art. 48.

ści⁵. Jednocześnie kryterium to nie ma charakteru absolutnego, gdyż jego uzupełnieniem pozostaje konstytucyjny nakaz uwzględniania stopnia dojrzałości dziecka (art. 48 ust. 1 Konstytucji RP), co oznacza konieczność oceny jego sytuacji prawnej z uwzględnieniem rozwoju i dojrzałości⁶.

W praktyce pojęcie małoletniego bywa stosowane zamiennie z pojęciem dziecka oraz innymi określeniami jurydycznymi⁷, funkcjonującymi w różnych aktach prawnych⁸, przy czym ustawodawca posługuje się także definicjami partykularnymi akcentującymi odmienne aspekty statusu dziecka⁹, czego przykładem jest art. 2 ust. 1 RPDU. Różnorodność pojęć odnoszących się do osoby niepełnoletniej, takich jak „małoletni”, „nieletni” czy „młodociany”, potwierdza niejednorodny¹⁰ charakter terminu „dziecko”¹¹, co uzasadnia przyjęcie na potrzeby niniejszego opracowania własnego, precyzyjnie określonego ujęcia „małoletniego dziecka” jako osoby od chwili poczęcia¹² do osiągnięcia

⁵ L. Garlicki, M. Derlatka, w: L. Garlicki, M. Zubik (red.), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, t. II, Warszawa 2016, kom. art. 72; M. Florczak-Wątor, w: P. Tuleja (red.), Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2019, kom. do art. 72, Nb 2; A. Arkuszewska, Instytucja wysłuchania dziecka w świetle Konstytucji RP (wybrane zagadnienia), Przegląd Prawa Konstytucyjnego 2021, Nr 2(60), s. 286. Por. także E.H. Morawska, Ochrona praw dziecka w świetle art. 72 Konstytucji RP. Uwagi na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, Kwartalnik Prawa Publicznego 2007, Nr 4, s. 127; A. Arkuszewska, Instytucja, s. 286.

⁶ Por. B. Banaszak, w: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, Warszawa 2012, kom. do art. 48, Nb 1; A. Arkuszewska, Instytucja, s. 286.

⁷ Por. B. Olszewski, Uniwersalna definicja dziecka?, Przegląd Prawa Administracji 2011, Nr 85, s. 205, 214.

⁸ Por. V. Konarska-Wrzošek, Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce, Warszawa 2013, s. 28; J. Bodio, Rozdział 1. Pojęcie dziecka w prawie polskim, w: Status dziecka jako uczestnika postępowania nieprocesowego, Warszawa 2019.

⁹ Por. M. Szuba, Definicja dziecka na gruncie art. 3045 Kodeksu pracy – na tle porównawczym, Roczniki Administracji i Prawa 2018, Nr XVIII, s. 379–380.

¹⁰ Por. B. Olszewski, Uniwersalna, s. 205, 214; A. Arkuszewska, Instytucja, s. 286.

¹¹ Por. art. 2 Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, sporządzonej w Hadze 19.10.1996 r. (Dz.U. z 2010 r. Nr 172, poz. 1158); art. 3 lit. a Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzonej w Lanzarote 25.10.2007 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 608); art. 1 KPD; P. Jaros, Definicja dziecka, w: S.L. Stadniczeńko (red.), Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień, Warszawa 2015, s. 60.

¹² Por. B. Czech, Rozdział 4. Nauka o początku istnienia istoty ludzkiej a „Prywatny” pogląd sędziego, w: J. Gudowski, K. Weitz (red.), Aureapraxis. Aureatheoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, t. II, Warszawa 2011; K. Mularski, Próba analizy koncepcji „wronful life”, SPP 2008, Nr 3, s. 109 i n.; P. Zamelski, Prawo do życia i ochrony zdrowia w: S.L. Stadniczeńko (red.), Konwencja o prawach dziecka. Wybór zagadnień (artykuły i komentarze), Warszawa 2015, s. 71; M. Prucnal, Ochrona dzieci przed uczestnictwem w konfliktach

pełnoletności, która nie zawarła związku małżeńskiego i nie uzyskała w ten sposób pełnej zdolności do czynności prawnych.

§ 2. Wyjaśnienie znaczenia określenia „matka”

Regulacje dotyczące pochodzenia¹³ dziecka zawarte są w KRO oraz innych aktach prawnych należących do tzw. prawa o rodzinie¹⁴. Do tej problematyki odnosi się również Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20.11.1989 r.¹⁵, akcentując prawo dziecka do poznania swojego pochodzenia¹⁶.

Zgodnie z obowiązującą regulacją, wyrażoną zasadą *mater semper certa est* matką dziecka jest kobieta, która je urodziła (art. 61⁹ KRO)¹⁷, niezależnie od pochodzenia materiału genetycznego¹⁸ oraz sposobu zapłodnienia¹⁹. Przyjmuje się, że macierzyństwo powstaje z chwilą urodzenia dziecka, a nie z chwilą jego poczęcia²⁰, co stanowi podstawę wpisu do aktu urodzenia i przesądza o powstaniu więzi prawnej między kobietą a dzieckiem.

zbrojnych, Warszawa 2010, s. 26; B. Kmiecik, Prawa dziecka jako pacjenta, Warszawa 2016, s. 12; M. Piechowiak, Preambuła, w: T. Smoczyński (red.), Konwencja o prawach dziecka. Analiza i wykładnia, Poznań 1999, s. 19 i n.; A.N. Schulz, Zastrzeżenia, deklaracje, sprzeciwy do Konwencji o Prawach Dziecka, SP 1997, Nr 3–4, s. 166; wyr. TK z 28.5.1997 r., K 26/96, OTK 1997, Nr 2, poz. 9.

¹³ Z. Kędzia, Prawo człowieka do integralności, RPEiS 1989, Nr 3, s. 20.

¹⁴ Por. T. Sokołowski, Prawo rodzinne. Zarys wykładu, Poznań 2008, s. 17 i n.

¹⁵ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20.11.1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.) (dalej: KPD).

¹⁶ Por. art. 7 KPD; M. Dziatyńska, Pochodzenie dziecka od rodziców, w: T. Smoczyński (red.), Konwencja o prawach dziecka. Analiza i wykładnia, Poznań 1999, s. 135–136 i n.; A. Zielonacki, Ochrona identyczności, integralności i osobowości dziecka, w: A. Łopata (red.), Konwencja o prawach dziecka a prawo polskie, Warszawa 1991, s. 90.

¹⁷ M. Kosek, w: W. Stojanowska (red.), Nowelizacja prawa rodzinnego na podstawie ustaw z 6.11.2008 r. i 10.10.2010 r. Analiza – wykładnia – komentarz, Warszawa 2011, s. 100 i n.

¹⁸ E. Raczek, Nowelizacja kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Rozdział I. Pochodzenie dziecka (Dz.U. z 2008 r. Nr 220, poz. 1431) – uwagi biegłego genetyka sądowego, Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii 2009, Nr 2, s. 134.

¹⁹ Por. K. Piasecki, w: K. Piasecki (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Lex/el. 2011, kom. do art. 61⁹, s. 624.

²⁰ K. Pietrzykowski, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2012, s. 637 i 638.

Udowodnienie pochodzenia dziecka od określonej kobiety następuje na podstawie aktu urodzenia²¹, który jako akt stanu cywilnego korzysta z domniemania zgodności z prawdą. W obowiązującym stanie prawnym niedopuszczalne jest zarówno ustalenie macierzyństwa²² kobiety, która jedynie dostarczyła materiał genetyczny, jak i zaprzeczenie macierzyństwa kobiety, która dziecko urodziła.

Macierzyństwo jako więź prawna powstająca z chwilą urodzenia dziecka, stanowi podstawę statusu matki jako osoby uprawnionej i zobowiązanej do utrzymywania osobistych kontaktów z dzieckiem oraz legitymuje ją do żądania ich sądowego uregulowania.

§ 3. Wyjaśnienie znaczenia określenia „ojciec”

W odróżnieniu od macierzyństwa, wynikającego z faktu urodzenia dziecka, ojcostwo co do zasady wymaga ustalenia, a dopiero jego potwierdzenie kreuje więź prawną umożliwiającą wykonywanie praw i obowiązków rodzicielskich, w tym dochodzenie kontaktów z dzieckiem. Materialnoprawną przesłanką ustalenia ojcostwa pozostaje uprzednie ustalenie macierzyństwa (art. 85 § 1 KRO).

W przypadku dziecka urodzonego w małżeństwie działa domniemanie ojcostwa męża matki (art. 62 § 1 KRO), które – do czasu skutecznego obalenia – stanowi wystarczającą podstawę realizacji kontaktów, także w sytuacji równoległego lub poprzedzającego sporu o pochodzenie dziecka.

Odmiennie kształtuje się sytuacja dzieci urodzonych poza małżeństwem, w odniesieniu do których ustalenie ojcostwa następuje przez uznanie albo orzeczenie sądu (art. 72 i n. KRO) i stanowi warunek *sine qua non* dochodzenia kontaktów. Brak tej więzi prawnej wyłącza legitymację do wystąpienia z roszczeniem z art. 113 § 1 KRO.

²¹ Por. art. 3 ustawy z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 393), dalej: PrASC; A. Kawałko, H. Witczak, w: M. Frasz, M. Habdas (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2021, kom. do art. 62.

²² Por. J. Holoher, M. Soniewicka, Analiza prawna umowy o zastępcze macierzyństwo, Prawo i Medycyna 2009, Nr 3, s. 49; wyr. ETPC z 24.1.2017 r., 25358/12, *Paradiso i Campanelli versus* (dalej: v.) *Italy*, HUDOC. Podobnie w wyr. ETPC z 26.6.2014 r., 65192/11, *Mennesson v. Francji*, HUDOC.

§ 4. Wyjaśnienie znaczenia określeń: „rodzina” i „rodzice”

Podstawowym źródłem prawa rodzinnego i opiekuńczego²³ pozostaje Konstytucja RP, w której pojęcie rodziny występuje m.in. w Preambule oraz art. 18, art. 47 i art. 71²⁴. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem TK przepisy te nakładają na państwo obowiązek ochrony i umacniania więzi rodzinnych²⁵, w szczególności relacji między rodzicami a dziećmi, co znajduje odzwierciedlenie również w aktach prawa międzynarodowego i unijnego.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy, podobnie jak Kodeks cywilny, nie zawiera legalnej definicji rodziny ani rodziców²⁶, wskazując jednocześnie na małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny oparty na równości praw i obowiązków oraz wspólnym zaspokajaniu potrzeb rodziny. Pomimo braku definicji normatywnej regulacja ta dopuszcza funkcjonalnie szersze ujmowanie pojęcia rodziny²⁷, przy czym zasadniczym modelem pozostaje relacja rodzic–dziecko.

W prawie polskim pojęcie rodziny (członka rodziny) jest definiowane różnicowanie na potrzeby regulacji szczególnych, w zależności od celu danej regulacji i chronionych wartości, niekiedy niezależnie od istnienia więzi pokrewieństwa. Różnicowanie to ma charakter funkcjonalny i stanowi świadomy zabieg legislacyjny.

²³ Por. T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2005, s. 14–15.

²⁴ Por. art. 71, 18 Konstytucji RP; L. Garlicki, w: L. Garlicki (red.), *Konstytucja*, kom. do art. 18, s. 2; wyr. TK z 28.4.2003 r., K 18/02, OTK-A 2003, Nr 4, poz. 32, wyr. TK z 26.11.2013 r., P 33/12, OTK-A 2013, Nr 8, poz. 123.

²⁵ Por. wyr. TK z 10.7.2000 r., SK 21/99, Dz.U. z 2000 r. Nr 55, poz. 655; wyr. TK z 27.1.1999 r., K 1/98, Dz.U. z 1999 r. Nr 20, poz. 180.

²⁶ Por. wyr. SN z 18.11.1961 r., 2 CR 325/61, OSNC 1963, Nr 2, poz. 32; wyr. SN z 13.4.2005 r., IV CK 648/04, OSNC 2006, Nr 3, poz. 54 oraz orz. ETPC: z 18.12.1986 r., 9697/82, *Johnson and Others v. Ireland*; z 26.5.1994 r., 16969/90, *Keegan v. Ireland*; z 27.10.1994 r., 18535/91, *Kroon and Others v. The Netherlands*; z 22.4.1997 r., 21830/93, *X, Y and Z v. The United Kingdom* (dostępne w HUDOC).

²⁷ Por. wyr. NSA z 11.3.2016 r., II FSK 1682/14, Legalis; uchw. SN z 2.7.1955 r., II CO 7/55, OSNCK 1956, Nr 3, poz. 72; uchw. SN z 30.1.1970 r., III CZP 62/69, Legalis; uchw. SN z 30.1.1986 r., III CZP 79/85, Legalis; wyr. SN z 16.5.2000 r., IV CKN 32/2000, OSNC 2000, Nr 12, poz. 222; wyr. NSA z 11.3.2016 r., II FSK 1682/14, Legalis; uchw. SN z 9.6.1976 r., III CZP 46/75, OSN 1976, Nr 9, poz. 184.

W potocznym ujęciu rodzicami są osoby, z których związku urodziło się dziecko²⁸, natomiast w doktrynie wyróżnia się m.in. rodziców biologicznych, prawnych, socjologicznych²⁹ i genetycznych³⁰. W polskim porządku prawnym o zakwalifikowaniu danej osoby jako rodzica decyduje jednak możliwość uznania jej za matkę lub ojca w rozumieniu przepisów KRO. Na marginesie warto jedynie wskazać, że współczesne prawo rodzinne styka się również z bardziej złożonymi stanami faktycznymi związanymi z medycznie wspomaganą prokreacją, w których pytanie o przyszłą relację dziecka z rodzicem pojawia się jeszcze przed jego urodzeniem. Ilustracją tego rodzaju problemów jest przyjęta w art. 21 ust. 2 ustawy z 25.6.2015 r. o leczeniu niepłodności³¹ kompetencja sądu opiekuńczego do zezwolenia na przeniesienie zarodka do organizmu kobiety w razie braku zgody mężczyzny, z którego komórek rozrodczych zarodek utworzono. Sytuacje te pokazują, że więź genetyczna, status prawny rodzica oraz dobro przyszłego dziecka mogą wymagać bardziej wnikliwej oceny niż ta, która wynika z klasycznych konstrukcji ustalania pochodzenia dziecka. Z perspektywy niniejszej monografii problem ten wymaga jedynie zasygnalizowania.

Na tym tle istotne znaczenie ma także stanowisko Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej³² wyrażone w wyroku z 25.11.2025 r., C-713/23³³, zgodnie z którym brak dopuszczenia w prawie krajowym małżeństw osób tej samej płci nie uzasadnia odmowy uznania małżeństwa legalnie zawartego w innym państwie członkowskim, jeżeli jest to niezbędne dla wykonywania praw wynikających z prawa Unii. Jednocześnie art. 18 Konstytucji RP ustanawia szczególną ochronę małżeństwa jako związku kobiety i mężczyzny, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa, co może generować napięcia w zakresie interpretacji istotne także dla praktyki orzekania w sprawach dotyczących dziecka, w tym

²⁸ Por. *J. Zajczkowska-Burtowy*, *Kontakty z dzieckiem. Prawa i obowiązki*, Warszawa 2020, s. 72–73.

²⁹ Por. *W. Górowski*, *Zastępcze macierzyństwo a prawo karne – ocena obecnego stanu prawnego*, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2011, Nr 1, s. 7.

³⁰ Por. *T. Justyński*, *Prawo do kontaktów z dzieckiem w prawie polskim i obcym*, Warszawa 2011, s. 50.

³¹ Ustawa z 25.6.2015 r. o leczeniu niepłodności (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 442). Zob. również *M. Rusek*, *Głośna sprawa in vitro zakończona przed sądem w Radomiu. Kobieta chciała zgody byłego męża na zajęcie w ciążę in vitro*, *Wyborcza.pl Radom*, 26.3.2026 r.

³² Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TS).

³³ Wyr. TS z 25.11.2025 r., C-713/23, *Jakub Cupriak-Trojan i Mateusz Trojan v. Województwo Mazowieckiemu*, *Legalis*. Por. *T. Partyk*, *Zagraniczne małżeństwo jedнопłciowe – ważne w Polsce. Omówienie wyroku TS z 25.11.2025 r., C-713/23 (Wojewoda Mazowiecki)*, *Lex/el.* 2025.

kontaktów z rodzicem. W kierunku harmonizacji tych wartości podąża również najnowsze orzecznictwo krajowe, w tym wyr. NSA z 20.3.2026 r. (II OSK 216/21, Legalis), wydany po rozstrzygnięciu TSUE, którego konsekwencją są podejmowane działania o charakterze legislacyjnym i organizacyjnym, zmierzające do dostosowania praktyki funkcjonowania rejestru stanu cywilnego do wymogów wynikających z prawa Unii, przy zachowaniu krajowego modelu małżeństwa.

§ 5. Pojęcie „władzy rodzicielskiej”

I. Pojęcie „władzy rodzicielskiej” w literaturze przedmiotu i judykaturze

Pojęcie władzy rodzicielskiej podlegało na przestrzeni dziejów istotnej ewolucji – od rzymskiej *patria potestas*³⁴, opartej na dominującej pozycji ojca³⁵ do współczesnego ujęcia³⁶ zakładającego równouprawnienie rodziców i prymat dobra dziecka.

Pomimo fundamentalnego znaczenia tej instytucji ustawodawca nie zdecydował się na wprowadzenie jej legalnej definicji, pozostawiając jej doprecyzowanie doktrynie i judykaturze. W literaturze prawa rodzinnego władza rodzicielska ujmowana jest jako ogół praw i obowiązków przysługujących rodzicom względem dziecka, obejmujących pieczę nad jego osobą i majątkiem oraz obowiązek jego wychowania³⁷, ukierunkowanych na ochronę jego interesów i zapewnienie prawidłowego rozwoju³⁸.

³⁴ Por. B. Łapicki, Prawo rzymskie, Warszawa 1948, s. 244.

³⁵ Por. I. Żeber, *Expositio infantis* (porzucenie dziecka) w antycznym Rzymie, w: A. Pašek (red.), Dziecko i jego pozycja prawna w dziejach, Wrocław 2014, s. 31; J. Rominkiewicz, Władza ojcowska w starożytnych Atenach, w: J. Rominkiewicz (red.), Rodzina i jej prawa, Wrocław 2012, s. 25–27; K. Kamińska, Rozdział 1. Geneza i kształtowanie się wspólnej władzy rodzicielskiej, w: Piecza naprzemienna a władza rodzicielska rodziców żyjących w rozłączeniu, Lex/el. 2022.

³⁶ H. Dolecki, Ingerencja sądu opiekuńczego w wykonywanie władzy rodzicielskiej, Warszawa 1983, s. 23.

³⁷ Por. S. Szer, Prawo rodzinne, Warszawa 1966, s. 263.

³⁸ B. Walaszek, Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego, Warszawa 1971, s. 169; J. Ignatowicz, J.S. Piątkowski (red.), System prawa rodzinnego i opiekuńczego, Ossolineum 1985, s. 804; A. Czere-derecka, Rozwód a rywalizacja o opiekę nad dziećmi, Warszawa 2020, s. 45–46; J. Winiarz, Prawo rodzinne, Warszawa 1995, s. 210.

W doktrynie podkreśla się, że władzę rodzicielską wyznaczają trzy stosunki prawne: prawnorodzinny – pomiędzy rodzicami a dzieckiem, cywilnoprawny – pomiędzy rodzicami a osobami trzecimi oraz administracyjnoprawny – pomiędzy rodzicami a państwem, zaś przepisy regulujące władzę rodzicielską mają charakter *iuris cogentis*³⁹.

Także w orzecznictwie SN akcentuje się, że istotą władzy rodzicielskiej jest przede wszystkim zespół obowiązków rodziców wobec dziecka, zaś przysługujące im uprawnienia mają charakter wtórny. Władza rodzicielska obejmuje całokształt spraw dziecka i pieczę nad jego osobą, zarząd jego majątkiem oraz jego reprezentowanie⁴⁰. Jednocześnie SN wyraźnie odróżnia władzę rodzicielską od innych praw i obowiązków rodziców, w tym prawa do osobistej styczności z dzieckiem, które nie stanowi elementu tej władzy⁴¹.

W orzecznictwie sądów administracyjnych wskazuje się natomiast, że władza rodzicielska – w odróżnieniu od pieczy naprzemiennej – stanowi prawo podmiotowe powstające z mocy prawa z chwilą urodzenia dziecka i wygasające z chwilą uzyskania przez nie pełnoletności⁴².

Równoległe w literaturze coraz częściej zwraca się uwagę, że samo pojęcie „władzy rodzicielskiej” bywa postrzegane jako anachroniczne⁴³ i obciążone hierarchicznym wydźwiękiem językowym, nie w pełni oddającym współczesny model relacji rodzic–dziecko, co nabiera szczególnego znaczenia przy analizie instytucji kontaktów.

³⁹ Por. T. Sokołowski, Władza rodzicielska nad dorastającym dzieckiem, Poznań 1987, s. 46 i n.; *tenże*, Charakter prawny władzy rodzicielskiej, RPEiS 1982, Nr 3, s. 127; J. Strzebinczyk, Stosunki prawne w obrębie władzy rodzicielskiej, w: E. Gniewek (red.), O źródłach i elementach stosunków cywilnoprawnych. Księga pamiątkowa ku czci prof. Alfreda Kleina, Kraków 2000, s. 309 i n.; K. Jagielski, Istota i treść władzy rodzicielskiej, SC 1963, t. III, s. 104.

⁴⁰ Uchw. SN z 9.6.1976 r., III CZP 46/75, OSNCP 1976, Nr 9, poz. 184.

⁴¹ Post. SN z 5.5.2000 r., II CKN 761/00, Lex Nr 51982. Por. uchw. SN z 26.1.1973 r., III CZP 101/71, OSNCP 1973, Nr 7–8, poz. 118.

⁴² Por. wyr. Naczelnego Sądu Administracyjnego (dalej: NSA) z 15.11.2022 r., I OSK 1111/20, Legalis.

⁴³ Por. K. Flaga-Gieruszyńska, Jurysdykcja krajowa w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, w: J. Gołaczyński, W. Popiołek (red.), Kolidujące i procesowe aspekty prawa rodzinnego, Warszawa 2019, s. 39–40; por. J. Guttzeit, w: M. Habdas, M. Frasz (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Warszawa 2021, s. 852–854.

II. Pojęcie „władzy rodzicielskiej” według KRO

Władza rodzicielska w ujęciu KRO obejmuje obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do jego wychowania z poszanowaniem godności i praw dziecka (art. 95 § 1 KRO), a także prawo jego reprezentacji (art. 98 KRO). Zgodnie z wolą ustawodawcy jej treść stanowią w szczególności: piecza nad osobą dziecka, zarząd jego majątkiem oraz reprezentowanie dziecka, przy czym – wobec użycia zwrotu „w szczególności” – nie jest to katalog zamknięty⁴⁴.

Piecza nad osobą dziecka obejmuje obowiązek i prawo wychowania⁴⁵ i kierowania dzieckiem, zapewnienia środków utrzymania i wychowania⁴⁶ oraz dbałości o jego zdrowie i bezpieczeństwo⁴⁷. Wychowanie obejmuje troskę o prawidłowy rozwój fizyczny, psychiczny⁴⁸ i duchowy dziecka oraz stworzenie warunków jego rozwoju⁴⁹. Kierowanie dzieckiem polega na podejmowaniu decyzji dotyczących podstawowych sfer jego życia, w szczególności miejsca pobytu, edukacji, środowiska wychowawczego i trybu życia⁵⁰.

Powyższe elementy stanowią niezbywalne atrybuty władzy rodzicielskiej i jako takie nie mogą być przedmiotem zbycia, dziedziczenia ani zrzeczenia się przez rodziców ich praw⁵¹.

Władza rodzicielska powinna być sprawowana osobiście; korzystanie z pomocy osób trzecich jest dopuszczalne wyłącznie pomocniczo i w granicach dobra dziecka⁵², przy niedopuszczalności jej delegowania w drodze pełnomocnictwa ogólnego⁵³.

⁴⁴ Wyr. NSA z 10.10.2023 r., I OSK 2269/21, Legalis.

⁴⁵ Por. A. *Pośpiech*, w: M. *Fras*, M. *Habdas* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany, Lex/el. 2023, kom. do art. 96; M. *Bielecki*, Prawa dziecka na tle praw rodzicielskich. Wybrane zagadnienia, w: M. *Bartnik*, M. *Bielecki*, J. *Parchomiuk*, B. *Uliasz* (red.), Ochrona dziecka w prawie publicznym, Tomaszów Lubelski–Lublin 2008, s. 43 i n.

⁴⁶ Post. SN z 12.12.2000 r., V CKN 1751/00, Legalis.

⁴⁷ Por. T. *Sokolowski*, *Władza*, s. 32–33.

⁴⁸ Post. SN z 4.3.1999 r., II CKN 1106/98, Legalis; M. *Saffjan*, Podstawowe kierunki rozwoju opieki nad dzieckiem w rodzinach zastępczych, PiP 1980, Nr 1, s. 86.

⁴⁹ Por. A. *Olejniczak*, System preferencji społecznych a prawo rozwodowe, RPEiS 1977, Nr 2, s. 62.

⁵⁰ Por. art. 5 i 14 KPD; E. *Trybulska-Skoczelas*, w: J. *Wierciński* (red.), Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Lex/el. 2014, kom. do art. 96.

⁵¹ A. *Kwak*, A. *Mościskier*, Rzeczywistość praw dziecka w rodzinie, Warszawa 2002, s. 91.

⁵² Por. wyr. SN z 21.11.1952 r., C 1814/52, OSN 1953, Nr 3, poz. 92; post. SN z 4.8.1999 r., II CKN 601/98, Legalis.

⁵³ Uchw. SN z 13.5.2015 r., III CZP 19/15, Legalis.

W odniesieniu do rodziców niemających pełnej zdolności do czynności prawnych art. 96 § 2 KRO przyznaje im prawo uczestniczenia w sprawowaniu bieżącej pieczy i wychowania dziecka, co nie jest równoznaczne z nabyciem władzy rodzicielskiej⁵⁴, także w przypadku uznania ojcostwa⁵⁵. W razie zagrożenia dobra dziecka sąd opiekuńczy odpowiednio ogranicza zakres tego udziału albo ustanawia opiekę.

Problematyka władzy rodzicielskiej pozostaje w ścisłym związku z konstytucyjnym prawem rodziców do wychowania dzieci oraz wynikającym z art. 48 Konstytucji RP zakazem nadmiernej ingerencji państwa, dopuszczalnej wyłącznie w razie zagrożenia dobra dziecka. Na tym tle w doktrynie wskazuje się na odmienną terminologię przyjętą w prawie międzynarodowym i unijnym, w którym utrwalone jest pojęcie „odpowiedzialności rodzicielskiej” (*parental responsibility*), funkcjonujące m.in. w ratyfikowanej przez Polskę Konwencji haskiej z 19.10.1996 r.⁵⁶, a także w prawie UE, w szczególności w rozporządzeniu Rady (UE) 2019/1111 z 25.6.2019 r.⁵⁷, a także w Zaleceniu Nr R (84) 4 Komitetu Ministrów Rady Europy z 28.2.1984 r.⁵⁸

W konsekwencji formułowane są postulaty zastąpienia tradycyjnej terminologii⁵⁹ pojęciami „piecza rodzicielska”⁶⁰ lub „odpowiedzialność rodzicielska”, lepiej oddającymi opiekuńczy i wspierający charakter tej instytucji oraz zgodnymi z ideą dobra dziecka i jego podmiotowego traktowania.

Zmiana terminologii mogłaby trafniej oddawać współczesny model relacji rodzic–dziecko, oparty na odpowiedzialności i współdziałaniu, a nie hierarchicznej dominacji. Język normatywny wpływa bowiem na społeczny odbiór instytucji prawa rodzinnego, a pojęcie „pozbawienia władzy rodzicielskiej” bywa postrzegane jako stygmatyzujące. Jednocześnie należy uwzględnić

⁵⁴ E. Trybulska-Skoczelas, w: J. Wierciński (red.), Kodeks, kom. do art. 96.

⁵⁵ Por. art. 77 § 1 KRO.

⁵⁶ Por. art. 1 ust. 2 Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, sporządzona w Hadze 19.10.1996 r. (Dz.U. z 2010 r. Nr 172, poz. 1158).

⁵⁷ Rozporządzenie Rady (UE) 2019/1111 z 25.6.2019 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (Dz.Urz. UE L z 2019 r. Nr 178, s. 1 ze zm.).

⁵⁸ Por. K. Flaga-Gieruszyńska, Jurysdykcja krajowa, s. 40–41.

⁵⁹ Por. H. Bzdak, Sprawowanie władzy rodzicielskiej a dobro dziecka, w: T. Płoski, J. Krzywkowska (red.), Matrimonium spes mundi. Małżeństwo i rodzina w prawie kanonicznym, polskim i międzynarodowym. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. R. Szychmillerowi, Olsztyn 2008, s. 396 i n.

⁶⁰ Por. T. Sokołowski, Władza, s. 54.

ryzyko trudności w zakresie interpretacji wynikających z utrwalonej pozycji tej terminologii w systemie KRO.

§ 6. Wykonywanie władzy rodzicielskiej

Ustawodawca wyraźnie określa sposób wykonywania władzy rodzicielskiej, wskazując w art. 95 § 3 KRO, że powinna być ona realizowana zgodnie z dobrem dziecka⁶¹ oraz interesem społecznym⁶².

Wskazanie tych kryteriów wymaga jednocześnie określenia miejsca interesów rodziców w strukturze aksjologicznej władzy rodzicielskiej. Artykuł 95 § 3 KRO nie odnosi dobra dziecka do interesów rodziców⁶³, jednak w judykaturze przyjęto, że interesy rodziców podlegają ochronie jedynie o tyle, o ile dają się pogodzić z uzasadnionym interesem dziecka. Uprawnienia rodziców wynikające z władzy rodzicielskiej mogą być zatem realizowane wyłącznie w granicach wyznaczonych dobrem dziecka⁶⁴, które stanowi miernik należytej staranności rodziców⁶⁵.

Centralne znaczenie dobra dziecka jako kryterium dopuszczalności działań rodzicielskich uzasadnia konieczność bliższego przyjrzenia się treści tej zasady. Brak jej definicji legalnej ma charakter celowy⁶⁶, gdyż wprowadzenie definicji mogłoby ograniczyć elastyczność wykładni i dostosowywanie prawa do zmieniających się realiów życia. Dobre dziecka funkcjonuje jako klauzula generalna⁶⁷, ujmowana w doktrynie jako zespół wartości materialnych i nie-

⁶¹ W. Stojanowska, Dobro dziecka w aspekcie sprawowanej nad nim władzy rodzicielskiej, *Studia nad Rodziną UKSW* 2000, Nr 1, s. 55; *taż*, Dobro dziecka w Konwencji o prawach dziecka i w prawie polskim, *Jurysta* 1993, Nr 3, s. 13. W. Stojanowska, Dobro dziecka jako klauzula generalna w Konwencji i w prawie polskim, w: T. Smyczyński (red.), *Konwencja o Prawach Dziecka. Wybrane zagadnienia prawne i socjalne*, Warszawa 1994 s. 37.

⁶² Por. J. Kowszuk, Czym jest interes społeczny?, <http://www.administrator24.info/artykul/id7927,czym-jest-interes-spoeczny?> (dostęp: 1.1.2026 r.).

⁶³ Por. wyr. SN z 25.8.1981 r., III CRN 155/81, *Legalis*; wytyczne Izby Cywilnej SN z 30.11.1974 r., III CZP 1/74, OSNCP 1975, poz. 37.

⁶⁴ Por. post. SR w Bełchatowie z 1.6.2017 r., III Nsm 123/17, [https://www.saos.org.pl/judgments/296868;uchw.SN\(CI\)z9.6.1976r.,III.CZP.46/75,OSNC.1976,Nr9,poz.184;uzas.wyr.SNz5.1.2001r.,V.CKN.915/00,Legalis](https://www.saos.org.pl/judgments/296868;uchw.SN(CI)z9.6.1976r.,III.CZP.46/75,OSNC.1976,Nr9,poz.184;uzas.wyr.SNz5.1.2001r.,V.CKN.915/00,Legalis); Por. uzas. post. SN z 12.12.2000 r., V CKN 1751/00, *Lex* Nr 1635378; orz. SN z 7.4.1952 r., C 487/52; wyr. NSA z 25.4.2018 r., II OSK 2434/17, *Legalis*.

⁶⁵ Por. post. SN z 12.12.2000 r., V CKN 1751/00, *Legalis*; wyr. SN z 7.4.1952 r., C 487/52, OSN 1952, Nr 4, poz. 97.

⁶⁶ Por. W. Stojanowska, *Rozwód a dobro dziecka*, Warszawa 1979, s. 23.

⁶⁷ Post. SN z 4.2.2022 r., II CSKP 1196/22, *Legalis*.

materiałnych niezbędnych dla prawidłowego rozwoju fizycznego, intelektualnego, moralnego i psychospołecznego dziecka oraz jego przygotowania do życia w społeczeństwie, z uwzględnieniem indywidualnych uzdolnień⁶⁸. Jego treść ma charakter zmienny i powinna być każdorazowo ustalana w konkretnych okolicznościach faktycznych; obejmuje także troskę o majątek dziecka jako integralny element działań podejmowanych w jego interesie⁶⁹.

Dobro dziecka obejmuje zarówno interesy doraźne, jak i długofalowe, w szczególności ochronę życia i zdrowia, poszanowanie godności oraz stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi i stabilnym więziom rodzinnym⁷⁰. Przy jego definiowaniu możliwe jest także odwołanie się do stanu świadomości przedstawicieli środowisk zawodowo związanych ze sprawami dzieci⁷¹. Ramy normatywne dobra dziecka wyznacza art. 96 KRO, nakładający na rodziców obowiązek troski o rozwój fizyczny i duchowy dziecka oraz przygotowanie go do życia społecznego⁷², stosownie do jego uzdolnień⁷³. Dobro dziecka pełni funkcję podstawowej dyrektywy interpretacyjnej prawa rodzinnego oraz norm KPD, stanowiąc kryterium rozstrzygania kolizji interesów, w szczególności między dzieckiem a rodzicami⁷⁴.

Tak rozumiane dobro dziecka determinuje nie tylko granice ingerencji w sferę władzy rodzicielskiej, lecz także model relacji między dzieckiem a ro-

⁶⁸ S. Kołodziejski, Dobro wspólnych małoletnich dzieci – jako przesłanka odmowy orzeczenia rozwodu, *Pal.* 1965, Nr 9, s. 30.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 24. Por. W. Stojanowska, *Rozwód*, s. 27. Por. M. Pisarska, Psychologiczne i prawne aspekty dobra dziecka, w: Miłość, małżeństwo, rodzina. Ujęcie interdyscyplinarne, *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio* 2020, Nr 1(41); Z. Radwański, Pojęcie i funkcja „dobra dziecka” w polskim prawie rodzinnym i opiekuńczym, *SC* 1981, t. XXXI, s. 9.

⁷⁰ Por. A. Łopatka, *Dziecko – jego prawa człowieka*, Warszawa 2000, s. 28; D. Szenkowski, Zagubiony wymiar „dobra dziecka” w sądach rodzinnych. Prawne i pozaprawne przyczyny niskiej jakości prawa rodzinnego, w: E. Ogrodzka-Mazur, G. Błahut, T.B. Chmiel (red.), *Współczesne ojcostwo. Konteksty kulturowe, pedagogiczne i prawne*, Toruń 2016, s. 84–85; S. Łakoma, Pojęcie, priorytet i treść dobra dziecka, *Studia Prawno-Ekonomiczne* 2004, t. LXIX, s. 90, 99; A. Strzembosz, System sądowych środków ochrony dzieci i młodzieży przed niedostosowaniem społecznym, *Lublin* 1985, s. 109; A. Zieliński, *Sądownictwo opiekuńcze*, s. 21; T. Sokolowski, *Skutki prawne rozwodu*, *Poznań* 1996, s. 49–50; R. Cichowlas, Wybrane perspektywy poznawcze pojmowania pojęcia „dobra dziecka”, *Rocznik Pedagogiczny* 1998, Nr 21, s. 145 i n., s. 153; W. Patulski, *Ochrona młodzieży w praktyce sądowej*, *NP* 1974, Nr 7–8, s. 916.

⁷¹ Por. M. Arczewska, *Dobro dziecka jako przedmiot troski społecznej*, *Kraków* 2017, s. 318, 322.

⁷² Wyr. SN z 12.2.1998 r., I CKN 499/97, *Legalis*.

⁷³ Por. F. Zedler, *Sądy rodzinne. Wybrane zagadnienia organizacyjne i procesowe*, Warszawa 1984, s. 6.

⁷⁴ Por. post. SN z 24.11.2016 r., II CA 1/16, *OSNC* 2017, Nr 7–8, poz. 90.

dzicami przyjęty w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. Władza rodzicielska nie ma bowiem wyłącznie charakteru ochronnego, lecz obejmuje również element współdziałania dziecka z rodzicami, zgodnie z koncepcją racjonalnego partnerstwa wyrażoną w art. 95 § 2 i 4 KRO. Dziecko winno rodzicom posłuszeństwo⁷⁵, a w sprawach, w których może samodzielnie decydować, powinno uwzględniać ich opinie formułowane dla jego dobra; z kolei rodzice są zobowiązani do wysłuchania dziecka w ważniejszych sprawach dotyczących jego osoby lub majątku oraz do uwzględnienia jego rozsądnych życzeń, stosownie do stopnia rozwoju i dojrzałości. Prawo dziecka do wyrażania własnego stanowiska potwierdza art. 72 ust. 3 Konstytucji RP, a zasadę racjonalnego partnerstwa dopełnia art. 87 KRO, ustanawiający obowiązek wzajemnego szacunku w relacjach rodziców i dzieci.

§ 7. Powstanie i ustanie władzy rodzicielskiej

I. Powstanie władzy rodzicielskiej

Jeżeli rodzic nie posiada pełnej zdolności do czynności prawnych⁷⁶, nabywa władzę rodzicielską dopiero z chwilą pełnoletności.

Powstanie władzy rodzicielskiej rodziców wobec dziecka kształtuje się odmiennie w przypadku matki i ojca⁷⁷.

Władza rodzicielska matki powstaje z chwilą urodzenia dziecka (art. 61⁹ KRO). W obowiązującym stanie prawnym nie powstaje ona przed⁷⁸ narodzinami dziecka, co stanowi konsekwencję konstrukcji prawa rodzinnego oraz braku ustalenia pochodzenia przed urodzeniem⁷⁹.

Do wyjątków należą przypadki, w których matka po urodzeniu dziecka nie nabywa władzy rodzicielskiej z uwagi na brak pełnej zdolności do czynności prawnych, w szczególności, gdy jest małoletnia lub ubezwłasnowolniona całkowicie; zawarcie przez małoletnią matkę po ukończeniu 16 lat związku mał-

⁷⁵ Por. A. Sylwestrzak, *Obowiązki dziecka wobec rodziców*, RPEiS 2001, Nr 3, s. 67 i n.

⁷⁶ Por. art. 11 i 12 KC.

⁷⁷ Por. J. Haberko, *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego a stosowanie procedur medycznych*, Warszawa 2010.

⁷⁸ Por. A. Pośpiech, w: M. Fras, M. Habdas (red.), *Kodeks, kom. do art. 92*; J. Ignaczewski, w: A. Bodnar i in., *Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 3.

⁷⁹ Por. T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia*, Warszawa 2001, s. 217.

żeńskiego skutkuje uzyskaniem pełnoletności, zachowywanej również w razie późniejszego unieważnienia małżeństwa (art. 10 § 2 KC).

W przypadku ojca powstanie władzy rodzicielskiej zależy od tego, czy dziecko pochodzi z małżeństwa, czy ze związku pozamałżeńskiego. Wobec dzieci pochodzących z małżeństwa władza rodzicielska powstaje z chwilą urodzenia dziecka na podstawie domniemania z art. 62 KRO⁸⁰, natomiast w odniesieniu do dzieci pozamałżeńskich warunkiem jej powstania jest uprzednie ustalenie ojcostwa w drodze uznania albo orzeczenia sądu (art. 72 KRO), z zastrzeżeniem dopuszczalności uznania ojcostwa dziecka poczętego (art. 75 § 1 KRO)⁸¹.

Ustalenie ojcostwa może nastąpić także w następstwie procedur medycznie wspomaganej prokreacji (art. 75¹ KRO). Odmienną instytucją jest natomiast przysposobienie, które prowadzi do powstania – z mocy prawa – stosunku prawnego analogicznego do relacji rodzic–dziecko, obejmującego również władzę rodzicielską (art. 121 § 1 KRO w zw. z art. 123 § 1 KRO)⁸².

II. Ustanie władzy rodzicielskiej

Zgodnie z art. 92 KRO dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską do osiągnięcia pełnoletności⁸³, chyba że wcześniej nastąpi jej wygaśnięcie. Może to mieć miejsce w szczególności z chwilą śmierci dziecka lub rodzica, na skutek ustania stosunku rodzicielskiego, przysposobienia (art. 123 KRO) albo jego rozwiązania (art. 126 KRO), zaprzeczenia macierzyństwa (art. 61¹² KRO), ojcostwa (art. 63 KRO)⁸⁴, a także w wyniku orzeczeń ingerujących we władzę rodzicielską, takich jak pozbawienie władzy rodzicielskiej (art. 111 § 1 i 1a KRO) lub zawieszenie władzy rodzicielskiej (art. 110 § 1 KRO)⁸⁵. Wygaśnięcie władzy rodzicielskiej następuje również w razie wyrażenia przez rodziców zgody blankietowej na przysposobienie dziecka (art. 119¹)⁸⁶.

⁸⁰ Z wyjątkiem sytuacji określonej w art. 75 § 2 KRO.

⁸¹ J. Ignaczewski, w: A. Bodnar i in., *Władza rodzicielska i kontakty z dzieckiem*. Komentarz, Warszawa 2019, s. 40.

⁸² Por. J. Słyk, w: G. Jędrejek (red.), *Meritum*. Prawo rodzinne, Warszawa 2017, s. 773.

⁸³ Wyr. SA w Krakowie z 15.4.2014 r., I ACa 223/14, Legalis.

⁸⁴ TK w wyr. z 12.3.2025 r. (SK 80/22, Legalis) uznał art. 63 KRO, w części obejmującej słowa „nie później jednak niż do dnia osiągnięcia przez dziecko pełnoletności”, za niezgodny z art. 30 w zw. z art. 47, w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

⁸⁵ J. Gajda, w: K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*. Komentarz, Legalis 2018, kom. do art. 92, Nb 5–6.

⁸⁶ J. Słyk, w: G. Jędrejek (red.), *Meritum*, s. 756.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl